

İzmir'e Hoşgeldin Elektrik...

“Elektriklenmede
TEK”-1

TEK Sınırlı Sorumlu Elektrik Dağıtım Müesseseleri

Elk. Müh. Ahmet Becerik
ahmet.becerik@emo.org.tr

Ülkemizde kamu kuruluşları tarafından 1970'li yıllar boyunca yapılmış gerçekleştirilen elektrik enerjisi yatırımlarının petrol krizi ve ekonomik zorluklar nedeniyle gecikmesi sonucu elektrik sistemimiz artan istemini karşılamada yetersiz kalmış, dışalım zorlukları ve bunlara bağlı olarak dış ticaret dengemizin önemli ölçüde sarsılması, enerji sektöründe bazı atılımların yapılmasını zorunlu kılmıştı. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonrasında “Serbest Piyasa Ekonomisi” politikasının benimsenmesiyle Türk ekonomisinde özel sektörün rolünü arttır-

maya yönelik uygulamalar başlamıştır. Bu dönemin en büyük özelliği, diğer sektörlerde olduğu gibi elektrik enerjisinde de üretim ve tüketimi bir arada planlamayı bir kenara iten, planlama gereğini göz ardı eden çalışmalara yönelmesidir.

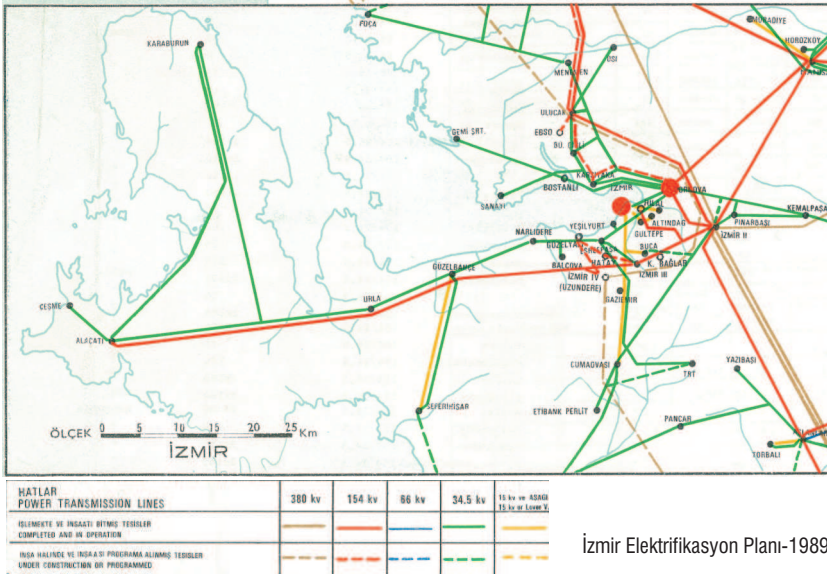
Elektrik sistemimizin genişletilmesi ve büyük yatırımlar gerçekleştirilmesinde yerli ve yabancı özel yatırımcıların olanaklarından yararlanmak amacıyla yapısal değişiklikler getiren çalışmalar ülkemizde bu dönemde başlamış ve öncelikle bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. 1982 yılında kabul edilen 2705 sayılı yasa ile özel sektöre üretim tesisi kurma; 1984 yılında kabul edilen 3096 sayılı yasa ile Yap-İşlet-Devret modeli çerçevesinde üretim, iletim, dağıtım tesisleri kurma, işletme ve işletme hakkını devir alma ve elektrik enerjisi ticaretini yapma yetkisi verilmiştir.

1960'lı yıllarda çeşitli kesimlerde yaygın bir biçimde tartışılan ve savunulan elektrik hizmetlerinin tek elde toplanması görüşünün gerçekleştiği 11 Eylül 1982 tarih ve 17809 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Türkiye Elektrik Kurumu'na ilişkin yasal düzenleme kimi sorunları da gündeme getirdi. 12 Eylül ara rejiminin özel koşullarında yapılan bu

düzenleme ile ayrıcalıkları kaldırılan elektrik işletmelerinin yasa gereği 1 Kasım 1982 tarihi gibi kısa bir süreçte TEK yapısında hizmet vermeye başlamasını öngörmektedir. Yasa zoruyla yapılan bu devir TEK'nda önemli ölçüde nitelik değişikliğine yol açmıştır. O tarihe kadar yapılan işin gereğine uygun olarak % 50 boyutunda bulunan (toplam personel / teknik personel) oranı %15 oranına düşmüştür. Belediyelerimizde ve köylerimizde yoğun politikanın nasıl sonuçlar yarattığı bu uygulamada çok net ortaya çıkmıştır. Sayıca gereksinimin birkaç katı, ancak nitelik olarak son derece düşük eğitilmiş personel ile doldurulan işletmelerle birleşen TEK kimi illerde uzun yıllar bunun sancılarını çekmiştir.

Üretim, iletim ve dağıtımın ülke çapında bir bütünlük sağlaması için yasal zorunluluk gereği belediye işletmeleri yapısında bulunan elektrik dağıtım hizmetinde çalışan personel, araç ve gereçler ülkede yaygın örgütlenmesi bulunan TEK'nun köy elektrifikasyonu bölge müdürlüklerine aktararak 19 adet elektrik dağıtım müessese müdürlüğü oluşturulmuştur. Bu müessese müdürlüklerinin yönetimi de köy elektrifikasyonu müdürlüklerine

İzmir Modernizasyon Projesi-1985 (154 /10,5 kV indirici merkezleri)	
MERKEZ	GÜCÜ (MVA)
Karşıyaka TM.	2x20
Bostanlı	"
Hatay	"
Bahribaba	1x50
Hilal	2x20
Güzelyalı	"
Piyale	2x50
Ilıca	"
Bornova	"
Karabağlar	2x25
Kartal	2x15
Eşrefpaşa	"
Gürçeşme	"
Şemikler	1x50
Altındağ	1x50
Atatürk Mahallesi	-
Fuar	2x50
Üniversite	1x50
Termik Santral	2x25
Buca	2x25
Boğaziçi	3x15

verilmiştir. İzmir Belediyesi ESHOT Elektrik İşletmesi de bu çerçevede, Ege Bölgesindeki Aydın, Manisa, Muğla, Denizli, Uşak ile İzmir'in içinde bulunduğu 6 ilin dağıtım işletmelerini yapısında toplayan Sınırlı Sorumlu **TEK Ege Elektrik Dağıtım Müessesesi**'ne katılmıştır. Bölgesel ölçekte İzmir merkezli kurulan TEK dağıtım biriminin müdürlüğüne, 70'li yıllarda TEK Köy Elektrifikasyonu 4. Bölge Müdürlüğü görevini de yürüten ve son görevi TEK Baş Müdürlüğü olan elektrik mühendisi **Cengiz Ündeyoğlu** getirilmiştir.

Ülkemiz elektrik enerjisi yatırımlarının, planlanan süreçte bitirilememesi nedeniyle uygulanan elektrik enerjisi kesinti ve kısıntı programları, yeni termik ve hidrolik santrallerin devreye girmesi sonucu 1984 yılında bitirildi. 1970'li yıllarda elektrik enerjisi konusunda yaşananların ülkemizde bir daha yaşanmaması için devrin iktidarı elektrik üretim, iletim ve dağıtımına ilişkin yatırımları hızlandırarak, sorunların çözümüne yönelik atılım niteliğinde yeni projeler hazırlandı. Bu çerçevede İzmir'de, 1984 ve 1986 yıllarında Fransa Enerji Kurumu (EDF) ile TEK tarafından İzmir elektrik şebekesi moderni-

zasyonu çalışmaları yapılarak 20 yıllık master (ana) proje üretilmiştir.

Proje kapsamında 154/10,5kV indirici trafo merkezlerin yer ve güçleri ile 10,5 kV şebekeyi oluşturan yeraltı kabloları yatırım programlarında yer almıştır. İzmir ilinin en büyük tüketim merkezi metropol alanının 1985 yılında, 2005 yılına dönük yapılan master planda 22 adet 154/10,5kV kaynak merkez öngörülmektedir. Modernizasyon Projesi öncesinde İzmir'i 34,5 kV olarak besleyen Eşrefpaşa, Kartal, Gürçeşme, Üniversite, Ilıca, Bahri-baba, Boğaziçi, Fuar trafo merkezleri devrededir. İzmir'de 1980'li yıllarda Çiğli'nin bir bölümü ile Güzelbahçe dışında ağırlıklı işletme gerilimi 10,5 kV'tur. 2005 yılına yönelik elektrik şebeke modernizasyon programında da işletme gerilimi 10,5 kV olarak saptanmıştır.

Yaşayan bir sistem olan elektrik şebekesi için planlanan ve yapımı sürdürülen yatırımların istemler ve büyümeler doğrultusunda günün değişen koşullarına uygun biçimde yenilenmesi bağlamında, 1970 yıllarda İzmir'de elektrik konusunda yaşanan sıkıntıları ortadan kaldıracı önlemler alınmıştır. TEK Ege Elektrik Dağıtım Müessesesi, dağıtım sisteminin elektrik tüketicisi ile doğrudan ilişkili olması gerçeği ile, teknik standartlar, kalite ve planlamaya yeterli önemin verilmesi durumunda, tüketici şikayetlerini en aza indirerek, elektrik şebekelerinin sağlıklı gelişimi ve işletmeciliğinin yürütülebileceği konusunda ülkemizde "örnek nitelikte" gösterilecek hizmetlerde bulunmuştur.

İzmir'de 1980'li yıllarda yaşanan hızlı kentleşme ve imar planlarında belediyeler tarafından sık sık yapılan düzeltimler (tadilat) nedeniyle iletim sistemindeki varolan trafo merkezlerinin zamanla konutsal alanlar içinde kalması, bu tesislerde yapılacak düzeltim ve eklemeler ile yeni hat bağlantılarına uygun koridorların bulunmasının gittikçe zorlaşması, hatta bazı yörelerde olanaksızlaşması yeni sorunları gündeme getirdi. Bu nedenle yapımı teknik zorunluluk gerektiren hatların tesisinin engellenmesi ve politik baskılarla hat güzergahları ve yeni trafo yerleri değiştirilmesini önlemeye yönelik çaba gösterilmiştir.

Öte yandan İzmir'de kent nüfusunun artışının sürecinin anlaşıl-

			
Altay Anıl TEK Ege EDM Müd. Yrd. (Teknik)	Niyazi Şahin TEK Ege EDM Müd. Yrd. (İşletme)	Şakir Ülkü TEK Ege EDM İzmir İl Müdürü	Yılmaz Konaklıoğlu TEK Ege EDM İzmir İl Müd. Elk. Şeb. Müdürü

Fotoğraf : Elk. Müh. Yavuz Yağcı, Şubat 2009
ması ve sanayinin gelişmesine koşut olarak elektrik tüketiminin artış göstermesi, kent merkezindeki arsa maliyetlerinin yüksekliği ve yeterli arsa bulunamaması karşısında TEK yetkilileri, ülkemizde kullanımı İstanbul'da bir adetle sınırlı olan ve hava yalıtımlı klasik tesislere (açık hava şalt sahaları) karşıt olarak başlangıçta zırhlı tesisler adı verilen ve GİS "gaz izoleli tesisler" olarak anılan teknolojiye uygun merkezlerin İzmir'de kurulması kararını verdi. Bu çerçevede 2005 yılına yönelik hazırlanan elektrik modernizasyon projesinde kentin değişik yerlerinde GİS merkezleri kurulmasına yönelik düzeltim yapılarak uygulamaya yönelik çalışmalar başlatıldı.

Elektrik Üretimine Son Verilen Tesis : İZMİR TERMİK SANTRALI

18 Ekim 1928 tarihinde elektrik üretimine başlayan 1 Temmuz 1971 tarihinde TEK denetimine verilen ve

İzmir Kentine 61 yıl elektrik enerjisi üreten tesis ekonomik ömrünü doldurduğu gerekçesiyle 30 Ağustos 1989 günü devre dışı bırakılmıştır. Elektrik Fabrikası olarak İzmirliiler tarafından bilinen tesis üretime başlamasıyla birlikte İzmir kentinin sosyal yaşamına getirdiği yeniliklerle kent belleğinde önemli bir yere sahiptir. Üretim dışı bırakıldıktan sonra da mimarisiyle, büyük kütleyle, farklı yapım sistemiyle özellikle Karşıyaka ve Bornova yönünden Alsancak'a gelişte daha iyi algılanan görünümüyle korunması gereken tesisin teknik ve ekonomik ömrünü doldurmuş olan santral donatısı TEAŞ tarafından hurda olarak satışa çıkarılmış ve 1997 yılında demontaj sırasında çıkan yangından ve hatalı söküm işçiliğinden dolayı yapının çelik konstrüksiyonu da hasar görmüştür. Ancak demontaj, mekanik donanımın sökülmesi dışında yapının kimi döşeme, duvar parçaları ile yapının tüm yüksekliği boyunca devam eden pencerelerinde de ciddi boyutlarda hasara neden olmuştur.

Yapıya geriye dönüşü olanaksız zararlar vermiştir. Günümüzde yıkılan bölümden geriye eğilmiş çelik kirişler ve kolonlar kalmıştır.

Termik Santral tesisi, İzmir 1.No'lu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 8.01.1998 tarih ve 7003 sayılı kararıyla 2. Grup korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Santral alanı Liman Caddesi üzerindeki ayrıcalıklı konumuyla yüksek rant değerine sahiptir. Santralin yanındaki trafo merkezinin çalışır durumda olması endüstri yapıları ve peyzajı için öngörülebilecek değerlendirme önerilerini sınırlandırmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesinin 2003 yılında getirdiği kültür merkezi olarak yeniden değerlendirme önerisi TEDAŞ yetkilileri tarafından kabul görmemiştir. Termik santral alanının yakın çevresinde depolama ve küçük ölçekte üretim yapılan köhne ve bakımsız yapıların bulunması, koruma sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fotoğraf : Elk. Müh. Yavuz Yağcı, Şubat 2009

Kaynakça :

- EMO İzmir Şubesi Ege Bölgesi Enerji Sorunları Forumu(21 Mayıs 1998)-Cengiz Ündeyoğlu'nun Bildirisi
- Elektrik Mühendisi Altay Anıl ile Sözlü Tarih Çalışması-2.03.2009-Gediz EDAŞ/Bornova
- Elektrik Mühendisi Ahmet Karancı ile Sözlü Tarih Çalışması-12.02.2009-EMO İzmir Şubesi
- DEK Türk Millî Komitesi Türkiye 6.Enerji Kongresi-İzmir (17-22 Ekim 1994) 6.Kitap-EMO İzmir Şubesi
- Enerji Komisyonu (Fikret Şahin-H.Avni Gündüz- Ayşe Yeniaras-Muzaffer Sapmaz) Bildirisi
- TEK Türkiye Elektrifikasyon Haritası -1989
- Eylem Şimşek-Endüstriyel Yapıların Kültürel Miras olarak Değerlendirilmesi İzmir Limanı Arkası Örneği- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi